

22.7.2020

לכבוד
יו"ר ועדת הכלכלה
ח"כ יעקב מרגי
באמצעות דוא"ל ymargi@KNESSET.GOV.IL

הנדון: הצעת חוק נתוני אשראי (תיקון - איסור שימוש בנתוני אשראי שנאספו בתקופת משבר הקורונה).

התש"ף-2020

הרינו לפנות אלייך בהמשך לדיון שהתקיים בענין הצעת החוק שבנדון בוועדת הכלכלה ביום 20.7.2020, במטרה להביע תמיכה בהצעת חוק חשובה זו, להתנגד להצעות השינוי שהועלו בדיון ולהציע פתרונות חקיקתיים אחרים לקשיים שהועלו בדיון, וזאת כמפורט להלן.

האגודה לזכויות האזרח בישראל הינה ארגון זכויות אדם הפועל בין היתר לקידום והגנה על הזכות לקיום בכבוד. במסגרת זו עוסקת האגודה בקידום ובהגנה על זכויות חייבים בעוני, ובכלל זה על זכויותיהם במסגרת גבייה בהוצאה לפועל ודרך פקודת המסים (גביה) ובגישות חייבים למוצרי יסוד בסיסיים כגון מים וחשמל.

הקליניקה למימוש זכויות אדם באמצעות ההליך האזרחי היא קליניקה הפועלת לקידום זכויות אדם בקרב אוכלוסיות מוחלשות – בין היתר בתחומי הסדרי חובות והוצאה לפועל, גביה מנהלית, גביה באמצעות מרכז לגביית קנסות, גישות לבנקים ועוד.

הן לאגודה והן לקליניקה ניסיון וידע רב בטיפול לקוחות חייבים מקרב אוכלוסיות מוחלשות וממעמד הביניים, לרבות בנושא הנגשת שירותים בנקאיים עבורם. בהתבסס על ניסיונו, אנו סבורות כי הצעת החוק בנוסח שעלה לדיון היא הצעה חשובה ביותר, הנחוצה על-מנת להגן כלכלית-חברתית על ישראלים רבים בתקופת המשבר הכלכלי הגדול ביותר שידענו בעת האחרונה. מההודעה לתקשורת שהופצה על הדיון שהתקיים ביום 20.7.2020, למדנו כי נציגי משרד המשפטים, בנק ישראל ויו"ר איגוד חברות האשראי הציעו לשנות את נוסח הצעת החוק כך שנתוני האשראי ייאספו אך יסומנו כנובעים ממשבר הקורונה. אנו סבורים כי שינוי זה, אם יתקבל, יעקר את תכליות ההצעה המקורית ויפגע כלכלית בישראלים רבים בטווח הרחוק, בניגוד לתכלית חוק נתוני אשראי המוצהרת.

לעמדתנו, הפתרון לקשיים שהועלו בדיון הוא לאסור גם על תאגידים בנקאים לאסוף נתונים בתקופה המוצעת בהצעת החוק וכן לאסור על נתוני אשראי אחרים להתנות מתן שירות בהעברת מידע כלכלי על אותה תקופה.

להלן פירוט עמדתנו:

1. ביום 18.3.2020, תחילת פרוץ המשבר, פנינו לבנק ישראל בעניינים שונים ובין היתר ביקשנו להקפיא את איסוף נתוני האשראי לפי חוק נתוני אשראי. צפינו שישראלים רבים יאחרו במועדי תשלומי הלוואות, יכנסו לחובות או שהמחאות שנמשכו לא יכובדו, הכל עקב המשבר הכלכלי החמור שנלווה למשבר הבריאותי שפוקד אותנו.
2. טענו, כי ברור שאיחורים וחובות אלה לא ייווצרו כתוצאה מהתחמקות מתשלום או מוסר תשלומים גרוע, אלא כתוצאה מהמשבר החמור שמשפיע כלכלית על כלל העולם. לעמדתנו, לא הוגן ולא נכון שנתונים שליליים כאלה

יאספו בתקופה כזו וישפיעו בעתיד לרעה ושלא באופן המשקף את מצבם הכלכלי בשגרה, על כמות כה גדולה של ישראלים.

3. הממונה על שיתוף נתוני אשראי בבנק ישראל השיב לנו ביום 30.3.2020 כי בנק ישראל שותף לחששות שלנו, אך "להפסקת איסוף הנתונים באופן מוחלט וכולל עלול להיות נזק היקפי רחב יותר על המערכת הפיננסית ולכן יש לפעול בנושא זה בזהירות ולהימנע ככל הניתן מפגיעה בגורמים אחרים המסתמכים על המאגר ואשר נתונים **אשראי** (יש לזכור כי נתון אשראי לפי החוק יכול להיות גם יחיד או עסק קטן ובינוני)". (ההדגשות לא במקור).
4. עוד השיב כי נכון למועד המענה, לא יועבר מידע למערכת נתוני אשראי על הגבלות חדשות לפי חוק שיקים ללא כיסוי התשמ"א-1981 (להלן – חוק שיקים ללא כיסוי).
5. נראה כי גם בנק ישראל מודע לעיוות שאיסוף נתוני אשראי בתקופה זו מייצר, אך במסגרת האיזון שביצע, דומה כי הוא נטה להגן בעיקר על נתוני האשראי.
6. על רקע זה, שמחנו לשמוע על הצעת החוק שבנדון, אותה הניחו ח"כ משה גפני וח"כ יעקב אשר. אנו סבורים כי מדובר בהצעה צודקת ומאוזנת, שמתחשבת גם בתכליות חוק נתוני אשראי.
7. החוק בעיקרו נועד לאסוף נתונים על איכות ההתנהלות הכלכלית האינדיבידואלית, או זו של משק הבית. המחוקק לא צפה אירוע כלכלי בסדר גודל כזה שמשפיע על כלל האנשים במדינה ולמעשה בעולם כולו ולכן לא הביא בחשבון את העיוות שיגרם בישום החוק כלשונו בעת כזו. הממשלה בעצמה צופה שייגרם נזק כלכלי ייחודי לאנשים שלא היה נגרם לולא המשבר הבריאותי ושיש להידרש אליו בהתאם. זאת ניתן לראות בדברי ההסדר ותוכנם של תזכירי החוק שפורסמו לאחרונה בתחום חדלות פירעון והוצאה לפועל, המבקשים להקל באופן ספציפי עם אנשים שנקלעו להליכי הגבייה כתוצאה מתקופת הקורונה.
8. בנק ישראל עצמו פנה אל הבנקים וביקש כי תהיה התחשבות בהליכי גבייה בזמן הקרוב (ראו מכתב בנק ישראל לבנקים מיום 24.6.2020). בנוסף, הבנק פרסם מתווה שמאפשר לאנשים לדחות תשלומי משכנתאות והלוואות לששה חודשים ללא תלות בשיקול דעת הבנק (ראו הודעה מיום 13.7.2020). כלומר, גם בנק ישראל סבור כי המשבר הנוכחי משפיע לרעה על יכולת הפירעון של אנשים, אך לא כתוצאה ממוסר תשלומים גרוע, התחמקות מתשלום או אפילו התנהלות כלכלית לא נכונה, אלא כתוצאה מנסיבות חיצוניות רחבות שאין לנו שליטה עליהן.
9. בעניין זה נציין כי מן הפניות אלינו עולה שחלק ניכר מן האנשים שפנו להקפיא את תשלומי המשכנתא, לא הבינו האם יש בכך השלכות על דירוג האשראי שלהם. לא בהכרח עסקינן במי שאינם יכולים לשלם את המשכנתא כעת, אלא במי שמטעמי נוחות החליטו לנצל את "ההטבה" שמאפשרת המדינה. אם אלו עתידים להיפגע מאיסוף נתוני אשראי בעת זו, יהיה זאת ללא כל הצדקה.
10. על רקע האמור, יש לטעמנו להקפיא זמנית את איסוף הנתונים, כך שלא ירעו את דירוג האשראי של אנשים לעתיד לבוא. **האמירות שעלו בדיון ביום 20.7.2020 לפיהן הקפאת האיסוף תרע דווקא עם המוחלשים הינן אמירות מנותקות לטעמנו, המעידות על חוסר היכרות עם לקוחות מוחלשים בתקופה זו (ואולי גם בשגרה).**
11. האוכלוסיות המוחלשות והאוכלוסיות החזקות אינן "באותה סירה" בתקופת הקורונה. המשבר הכלכלי הנוכחי מעמיק בצורה קיצונית פערים כלכליים שכבר היו קיימים והוא פוגע באופן קשה יותר בעשירונים התחתונים

מאשר בעשירונים העליונים (שגם חלקם נפגעו בוודאי, אך לא באותה עוצמה (מדיווחים בתקשורת הכלכלית, בקרב עשירונים אלה יש כאלה שמצבם אף הוטב).

12. על כן, אין לנו ספק שהמשך איסוף הנתונים בתקופה זו, ישפיע בעיקר על הדירוג של העשירונים התחתונים, יקצין עוד יותר את הפערים הכלכליים בין העשירונים בטווח הארוך (לאחר תום המשבר) ומי שיפגעו מכך יהיו בעיקר העשירונים התחתונים ומעמד הביניים.

13. הצעת משרד המשפטים ובנק ישראל להחליף את העדר האיסוף בסימון הנתונים ככאלה שנובעים מהקורונה אינה תורמת במאום ולמעשה מאיינת את ההצעה שכן בכל מקרה חברות דירוג האשראי יתחשבו בנתונים אלה בעת קביעת ציון הדירוג. בשולי הדברים נציין כי האלגוריתם שלפיו נקבע הדירוג בכל חברה לא פורסם מעולם והציבור לא יודע איזה משקל ניתן לכל נתון בציון שלו.

14. הקושי שעלה בדיון לפיו בהעדר איסוף נתונים בתקופה מסויימת, נותני אשראי אחרים יתנו את מתן האשראי בהעברת מידע מהבנק בו מתנהל העו"ש של הלקוח הוא קושי אמיתי. הפתרון לכך הוא לא לאיין מתוכן את ההצעה, אלא לקבוע בהצעה סעיף נוסף שאוסר גם על הבנקים לאסוף מידע בתקופה לא-נורמלית זו ולאסור על נותני שירות אחרים להתנות שירות בקבלת מידע על אותה תקופה.

15. על רקע כל האמור, אנו מביעות את תמיכתנו בהצעת החוק בנוסחה המקורי, תוך הצורך בהוספת הסעיפים כאמור שיענו על הקושי שהעלו נציגי בנק ישראל ומשרד המשפטים.

16. כן נבקש להתעדכן בקידום ההצעה ולקבל הזמנה לדיונים הקרובים במטרה להגן על האינטרס הציבורי הרחב. אין זה נכון שבדיונים כאלה ישתתפו נציגי חברות האשראי להם אינטרסים מאד ברורים של רווח בלבד, ללא שום נציגים של החברה האזרחית ושל ארגונים המסייעים לאנשים בעוני.

17. כהערת סיום נציין כי מדיווח שקיבלנו, דחיות תשלומי הלוואות בחסות בנק ישראל (מדיווח עמה אנו מסכימים כפי שכתבנו לבנק ישראל בתחילת המשבר) ככל הנראה משפיעות לרעה על דירוג האשראי של הלקוח – זאת ללא שניתן על כך גילוי נאות בהודעות בנק ישראל או בהצעות הבנקים עצמם. למען הזהירות נאמר שטענה זו מבוססת על עדויות מהשטח של לקוחות שהבינו זאת מנותן האשראי רק בבואם לבקש הלוואה נוספת לאחר בקשת דחייה, ולכן נבקש בדיון הבא של הוועדה לברר את אמיתות הטענה, ולתת על כך את הדעת.

בכבוד רב ובברכה,

משכית בנדל, עו"ד
האגודה לזכויות האזרח

רעות כהן, עו"ד
מנהלת הקליניקה

העתק:

ח"כ משה גפני, mgafni@KNESSET.GOV.IL

ח"כ יעקב אשר, yakova@knesset.gov.il

גבי לאה ורון, מנהלת ועדת הכלכלה, vkalkala@knesset.gov.il